

Bir esip-savurucunun günlükleri

Witold Gombrowicz'in eseri gerçek ve mecazi cesetlerle, ceset-gibilerle doludur. Kavgacılığı, bıçağı hem karşısında durduğunu varsaydığı okura hem de kendi karnına saplayışı müthiştir, cesurdur, gösterişlidir.

GÜNLÜK 1953-1958, WITOLD GOMBROWICZ, ÇEV.: NEŞE TALUY YÜCE, **YAYIN KURUMU**, 448 SAYFA, 22 TL

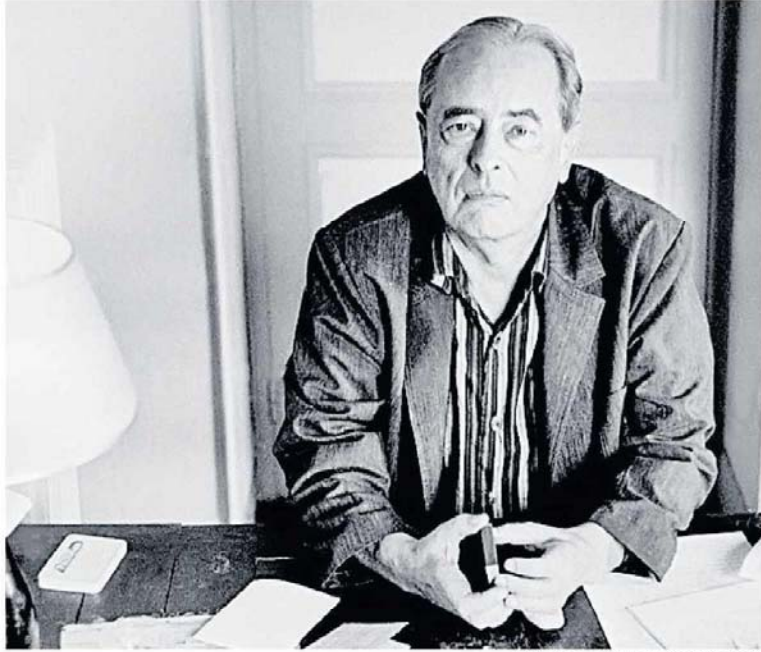

FATİH ÖZGÜVEN

Benim yazı tekniğimle ilgilenenler için şu reçeteyi öneriyorum: Düş âlemine dal. Sonra aklına gelen ilk iyi öyküyü yazmaya başla ve 20 sayfa yaz. Sonra oku. Bu 20 sayfada seni heyecanlandıracak belki bir sahne, birkaç tümce, bir metafor bulunabilir. O zaman, seni heyecanlandıran bu unsurların yapıtaş olmasına özen göstererek tekrar yaz; yaz, gerçeğe aldırmadan, yalnızca düş gücünü tatmin etmek için yaz." (Gombrowicz, *Günlük*)

Gombrowiczvari bir 'Yaratıcı Yazarlık Kursu'nun broşüründen alıntı sanki. Çok basit görünüyor, öyle de, hem de doğru. Gombrowicz okurken onun bu dediklerini yaptığından emin olmamak için de hiçbir sebep yok. Ama yazar, çoğunlukla, yazar-ken başka biridir, yaşarken başka biri. Bu büyük yazarın *Günlük*'ü de, tam da yazmanın sırrını keşfetmiş ve bunu da hiçbir şeye aldırmadan -sürgüne, yoksulluğa, gec tanınmaya, takdir edilmeye, anlayışsızlığa- uygulayan yazar'ın değil, yazar'ın nelerle savastığını gözler önüne seriyor. Sürgünde hem terk ettiği ülkesinin önyargılarıyla, hem yeni yurt edindiği yerin kısıtlamalarıyla didişmek: "Arjantin nedir? Henüz pişmemiş bir pasta, biçimlenmemiş bir şey..." Arada, romanını tartışmak üzere bir araya gelmiş Los Angeles Tartışma Kulübü üyelerine uzunca bir mektupla laf yetiştirmek: "Kendim için törensel sözler isterim. Benim hakkımda sıkıcı ve akılcı konuşanları şöyle zalimce cezalandırırım: Ben onların ağzında ölürüm ve ağızları benim cesedimle dolar."

Gombrowicz'in eseri gerçek ve mecazi cesetlerle, ceset-gibilerle doludur. Bu eser, bütün bir Doğu Avrupa hiciv edebiyatının mükemmel biçimde "saçmaya irca edilmiş" bir versiyonu, o edebiyata kademe atlatan ve ondan "dünya edebiyatı" yapan bir çeşiddir. Kavgacılığı, bıçağı hem karşısında durduğunu varsaydığı okura hem de kendi karnına saplayışı müthiştir, cesurdur, gösterişlidir. Ama yapıtını yazarken, hele de daha tam zamanı gelmemiş bir şeyse yazdığı, yalnızdır ve huçlıdır. Hele de sürgündeyse. Hele bir de, yaşadığı günde "Avrupa edebiyatı" denen kanonun kıyısında, çok kıyısında. Hele de kabullenilmek için yapması gerekenleri yapmaya yanasmı-

Witold Gombrowicz (1904-1969)

yorsa: "Diyelim ki saf bir barbar, mutlak biçimde bir anarşist, tümüyle ilkel ve ideal bir köylü veya klasik bir Polonyalı olarak kültüre girseydim, buna hepiniz hemen alkış tutabilirdiniz!"

Gombrowicz'in günlükleri bana Ahmet Hamdi Tanpınar'ın günlüklerini hatırlattı. Nasırının ağrısından çevresini saran büyük anlayışsızlığın ağrısına kadar her şeyin ağrısını bir arada çeken adamlar günlüklerinde aynı yerinden kıpırdatılmaz seyle savaşırslar aslında. Ülkelerinin ve kültürlerinin kendi üzerlerine lök gibi çökmüş ağırlığından... "Türkiye evlatlarına kendinden başka bir şeyle uğraşmak imkânı vermiyor" diye boşuna dememiş Tanpınar, bir yandan da ordan burdan üç kuruş beş kuruş gelmesini gözlerken ya da eşten dosttan himmet beklerken.

MUNİS DEĞİL KAVGACI

Ama ikisi arasında şu fark var: Tanpınar'ın munis olduğu yerde Gombrowicz deli ve kavgacı. Başarıya giden 'reçete' budur demek istemiyorum. (Kafka da anılarında munistir.) Gombrowicz'i daha renkli, daha pes etmez, daha karmaşık, kısacası daha çok Gombrowicz kahramanı gibi yapan

tam da budur. Üstelik Gombrowicz'in Polonya, komünizm, Marx, Cocteau, Fransız entelleri, aptal '**sanatseverler**' vb. gibilerinin sınırlılıkları ve anlayışsızlıkları yanı sıra başka 'garip' derterleri de vardır. Kendi aristokrat geçmişiyle gizlemeye çalışmadığı bir ilişki mesela. ("Babaannemin İspanyol burbonlarının kuzeni olugunu anlatıyorum onlara.")

Günlük'ün en iyi satırları, aslında cahil ve basit bir zümre olan aristokrasinin taşıdığı içsel değere, doğuştan gelen 'lakaytlığa' hitap etmenin ve onu ayartmarın ne kadar önemli olduğu üzerinedir. Sanki sinsi, sapkın ve zekice bir Gombrowicz senaryosu: "Evet, onlarla (prenslerle vb.) eğlenmek... benim girişimimin... gizli hedefiydi! Ne var ki, ancak kendimle, yani onlara karşı takındığım cesaretsiz ve beceriksiz tutumumla eğlenmem kaydıyla eğlenebilirdim onlarla da." Sonra döner, gene aynı saiklerle bu kez **sanatçılara** 'püskürtür', onların ayrıcalıklı olmalarını yüzlerine vurur: "Toplumcu gerçekçilik ha? Gerçeküstücülük ha? Avangart ha? Proleterya ha? Şiir ha? **Sanat** ha? Hayır. Soyağaçlarından oluşmuş bir orman, bize onun gölgesindeyiz."

Günlük boylu boyunca, bir **sergi** açılışındaki çenesini tutamayan konuk gibi esip savurmalarla, sağa sola kuyrugunu çarpmalarla, kırıp dökmelerle dolu bu üstluptan payını alıyor. Bugün bize tam da 'Gombrowiczvari' gelen, o güneş muhtemelen bir huysuzun huysuzlanmaları şeklinde karşılanmış hem komik hem acı ama her halükârda enerjik bir 'itiraz'dan... Gombrowicz grotesk'inden.

GOMBROWICZ GROTESKİ

Ara sıra -ya da durup düşünülürdüğünde- müthiş doğru şeyler söyleyen, daha doğrusu onları paradokslar halinde tüküren bu huysuz adamı sevenler de vardır elbette. Erkekler, kadınlar, koruyanlar... Ama onlar da, en saf, duru olanları bile hemen groteskden paylarını alırlar. Bir gezintide görülen genç ve kusursuz güzellikte kızın bir an sonra burnunu karıştırırmaya başladığını gözlemleyecek ve not düşecektir. (Sanki büyük eseri *Pornografya*'dan esintiler.)

Günlük, bu 435 sayfalık esme savurma, hikmet savurma-hikmetle alay etme, ulusun dikkatini çekmeye çalışma-ulusla alay etme, çağdaş entellerle alay-alay-alay etme 'manzumesi' sade okuru yoracak, Gombrowicz okuruna ise Gombrowiczistan'dan canlı yayın gibi gelecek. "Yeni bir biçim vermek için, biçimi yıkıyor, oysa biçimsiz var olmak olanaksız... Neden A diyor? Belli değil. Ama A dediye B de demeli." A ile B arasında binamaz, her ikisine de hem talip hem de her ikisine birden itirazı olan Gombrowicz. Belki yazısının da özü bu.

Bir de Gombrowicz erotikası var. Onu tarif etmek, groteskle ve yerellikle iç içe geçmiş çekirdeğini saptamak zor. Ama esip savurmaları sırasında, 'biber gibi kurumuş, kavrulmuş' bulduğu toplumla ilgili 'savlara', Marksizm'e tavsiyesinde sanki bir şeyler gizli: "Sizi sizden çıkarmak için, daha aşağı tabakalardan gelen gençleştirici ve büyümlü bir dalgaya gerek var. Daha aşağıyla gerçekten seviştinizde onun hoşuna gitmeye başlayacaksınız. Hatta daha aşağı kardeşlerinize duyduğunuz aşk daha zor olsa bile artık aşk olunan, açıkça sevilene olacak, yalnız kalmayacaksınız." Sanki bu uyumsuzun sevişme-sevişememe tarifinde toplumsal reçetelerin anlayamadığı, yalnızca '*düş gücünü tatmin etmek için, hayal kurarak*' yazan birinin bulup çıkardığı sahici bir uzlaşma teklifi var. ■